

TOPONIMIA MAGHIARĂ DIN COMITATUL CARAȘ (SECOLELE XIII–XV)

*Zoltán Iusztin**

Cuvinte cheie: toponimie, comitat, instituții medievale, documente, izvoare istorice

Keywords: toponymy, county, medieval institutions, acts, historical sources

Introducere

Toponimia face parte din rândul izvoarelor istorice care creează o punte de legătură directă între contemporanitate și perioadele mai timpurii ale umanității. Acest fapt este posibil atât prin mijlocirea tradiției orale, cât mai ales prin intermediul documentelor. Cele din urmă adevăresc existența unei evoluții a numelor de locuri, spre deosebire de moștenirea prin viu grai, care poate trunchia sau omite întreg acest proces. Desigur, acest lucru se datorează cadrului etnic și implicit lingvistic, care poate fi diferit de la o epocă la alta, pe un anumit teritoriu. Prin urmare este necesară cercetarea critică a denumirilor de locuri, pentru a se observa etapele metamorfozării lor, dar mai ales pentru a readuce în actualitate frânturi ale unor timpuri trecute.

În ceea ce privește literatura românească de specialitate, toponimia a constituit o temă de cercetare abordată îndeosebi de către dialectologi și lingviști. Unul dintre motivele lesne de înțeles rezidă în însăși natura domeniului literar, care are în atenție studierea și cercetarea evoluției limbilor. Articolele și lucrările dialectologilor și lingviștilor constituie un real interes, prin prisma metodelor de cercetare, atât pentru publicul larg, cât și pentru specialiști.¹ Fără

* Muzeul Banatului Timișoara, Piața Huniade, nr. 1, e-mail: iusztin.z@gmail.com.

¹ *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni Banat*, coord. P. Neiescu (Cluj-Napoca, 1980); Mihai N. Radan, *Graiurile carașovene azi. Fonetica și fonologia* (Timișoara, 2000); I. A. Candrea, O. Densușianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine* (București, 2003); I. Pătruț, *Studii de onomastică românească* (Cluj Napoca, 2005); Victor V. Vizauer, *Homo locum ornet... O introducere în antropotoponimia din Transilvania secolelor XII–XIV* (Cluj-Napoca, 2012); I. Hoffman, *Korai Magyar Helynévszótár 1000–1350* (Debrecen, 2005); A. Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române* (București, 2001); S. Goicu, *Termeni creștini în onomastica românească* (Timișoara, 1999), 145; V. Ioniță, *Nume de locuri din Banat* (Timișoara, 1982), 21–25; E. Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie* (București, 1970); M. Tomić, *Srpsko-Rumunski*

a intenționa să relativizăm rezultatele științifice ale acestora și fără a dori să reprobăm metodele de cercetare proprii lingvisticii și dialectologiei, considerăm că studierea toponimiei necesită îndeosebi aportul istoriei și al istoricilor.

În rândul acestora din urmă remarcăm un interes pentru studiul denumirilor de locuri începând cu Pesty Frigyes, care aduce o contribuție importantă în urma monografiei dedicate așezărilor din comitatul Caraș-Severin.² O abordare similară întâlnim la Csánki Dezső, în volumele despre geografia istorică a regatului maghiar.³ Completări ulterioare, legate de etimologia toponimiei au fost aduse de Györffy György.⁴ Cea mai recentă lucrare despre așezările bănățene este cea a istoricului Ioan Hațegan, care reprezintă rezultatele unei cercetări întinse de-a lungul a patru decenii.⁵

Pentru realizarea studiului de față am inventariat doar numele de așezări menționate de izvoare în secolele XIII–XV și analizate de Pesty Frigyes în monografia dedicată comitatului Caraș. Desigur, ne-am rezumat doar la toponimele cuprinse în comitatul medieval și nu în comitatul Caraș-Severin din secolul al XIX-lea. Însă, spre deosebire de celebrul istoric, nu am dorit să realizăm o prezentare a așezărilor din comitat, ci ne-am focalizat atenția asupra analizării numelor acestora. Prezentarea etimologiei toponimelor a fost țelul nostru principal, pentru identificarea celor mai timpurii localități. Datorită complexității unui asemenea studiu am ales ca în articolul de față să prezentăm doar toponimele de origine maghiară sau cele maghiarizate. Astfel, din numărul total de nume de locuri din comitatul Caraș, care se apropie de 380, nu vom aduce în discuție cele de origine slavă, românească sau latină.

Întinderea teritorială

Analiza toponimiei unei întregi provincii necesită o lucrare laborioasă și cuprinzătoare, astfel că pentru a ne încadra în limitele unui studiu de dimensiuni mai reduse am ales acea porțiune a Banatului medieval⁶ pe care se întindea

Rečniki, vol. I–III (Temišvar, 1998–1999) (SRR); M. Tomić, *Dicționar român-sârb* (București, 2005); L. Benkő, *A Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai Szótára*, vol. I–III (Budapest, 1967–1976) (MTESZ); *Magyar Értelmező Kéziszótár* (Budapest, 2003), 404 (MÉK); *Dicționarul explicativ al limbii române* (București, 2009) (DEX); M. Ciubotaru, *Cercetări Onomastice. Metode și Etimologie* (Iași, 2013); *Antroponimia în Transilvania medievală (secolele XI–XIV). Evaluare statistică, evoluție, semnificații*, coord. Șerban Turcuș, vol. I (Cluj-Napoca, 2011).

² Pesty Frigyes, *Krassó vármegye története*, vol. II/1–2 (Budapest, 1884).

³ Csánki Dezső, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, vol. I–V (Budapest, 1890–1913), (ediție digitală CD-ROM, 2002).

⁴ Györffy György, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, vol. III (Budapest, 1987).

⁵ Ioan Hațegan, *Dicționar istoric al așezărilor din Banat: sec. XI–XX. Atestări documentare și cartografice* (Timișoara, 2013), 5.

⁶ Zoltán Iusztin, *Instituții politico-administrative în Banat, în secolele XIV–XV* (Teză de doctorat: Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, 2012), 17–18.

comitatul Caraș. În ceea ce privește organizarea administrativă a provinciei în timpul regatului maghiar considerăm că au existat mai multe etape de schimbări și evoluții teritoriale. Asemeni celorlalte instituții administrative și în cazul Banatului a existat o adevărată fluctuație a hotarelor comitatelor de la cucerirea arpadiană până la dezastrul de la Mohács, motiv pentru care socotim că, inițial, Carașul, constituit pe fondul fragmentării teritoriului cărmuit de căpetenia Cenad, a cuprins o suprafață mai mare, hotarele sale estice apropiindu-se de gura de vărsare a Cernei.⁷

Din punct de vedere geografic, comitatul se situa între râul Bârzava, Munții Banatului în partea de est și nord, mlaștinile Maxondei în vest și Dunărea la sud. În interiorul său se regăseau câmpiile Bârzavei și Nerei, sudul dealurilor Banatului (dealurile Dognecei, Oraviței și depresiunea omonimă), lunca Dunării din sectorul Bantska Palanka-Liubcova, Munții Dognecei, Culoarul Reșiței, în special depresiunea omonimă, până la izvoarele Bârzavei, și porțiunea vestică a Munților Locvei. Hotarul său cu Munții Almăjului era reprezentat de culoarul Liubcova-Șopotu Nou.⁸

Vizavi de aceste transformări teritoriale suntem nevoiți să includem în studiul nostru toate toponimele care au fost localizate în Caraș, de la apariția sa și până la finele veacului al XV-lea. Fără îndoială acele nume de locuri atestate mai timpuriu sunt mai relevante, chiar dacă ulterior au fost încadrate în alte unități administrative.

Toponimie, Oiconimie și Oronimie

În ordine alfabetică, primul toponim analizat este *Agyagos*. Așezarea este menționată în a doua jumătate a secolului al XIV-lea sub forma *Agagios*.⁹ Ulterior va cunoaște un stadiu avansat de dezvoltare, astfel că începând din anul 1471 se număra printre târgurile comitatului.¹⁰ Denumirea sa provine de la radicalul *agyag*/lut sau material argilos, utilizat de olari pentru fabricarea ceramicii.¹¹ În afara Carașului, toponimul era întâlnit în comitatele Baranya¹², Sáros, Zemplén, Veszprém, Fejér, Tolna și Sopron.¹³ Astăzi, acesta s-a păstrat într-o variantă slavizată, integrată în limba română în forma *Agadici*.

⁷ Z. Iusztin, "Pătrunderea stăpânirii maghiare în Banat. Contribuții la apariția insituițiilor de tip occidental", *Banatica* 21 (2011): 29–32.

⁸ *Geografia României*, vol. III, ed. Dimitrie Oancea, Valeriu Velcea, Nicolae Caloianu (București, 1978), 392–395, 398, 403; vol. IV, ed. Lucian Badea, Dragoș Buga, Grațian Cioflică (București, 1992), 157, 86–90.

⁹ Hațegan, *Dicționar istoric*, 13.

¹⁰ Pesty, *Krassó* III, 428.

¹¹ MÉK, 10; <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=a&qsearch=&qdetail=126>.

¹² Hoffman, *Korai Magyar Helynévszótár*, 29.

¹³ Csánki, *Magyarország I–III*, Sárosvármegye, Zemplénmegye, Veszprémmegye, Fejérvármegye, Tolnavármegye, Sopronvármegye, s.v. Hélységei: *Agyagos*.

Semne de întrebare ridică oiconimul *Akasztó*, al cărui echivalent în limba română este agățătoare/spânzurătoare.¹⁴ Denumiri similare sunt atestate în comitatele Cluj și Fejér¹⁵, însă nu știm dacă acestea provin din antroponimie. De asemenea, nu există dovezi care să certifice legătura lor cu locuri de executare a pedepsei capitale, iar varianta *Farkasakastó*, atestată încă din veacul al XII-lea, oferă puține informații.¹⁶

Pe teritoriul bazinului carpatic au existat câteva sate numite *Álcs* sau *Ács*.¹⁷ Cel din urmă este un substantiv comun, care în traducere înseamnă dulgher.¹⁸ De fapt, în maghiara timpurie se mai regăsea forma *álcs*, dispărută între timp.¹⁹ Prima mențiune a așezării datează din anul 1421²⁰, iar șase ani mai târziu documentele o localizează în apropierea de Bârzava, împreună cu satele *Zenthgewrgh* și *Kerepchei*.²¹ În preajma ocupației otomane este întâlnită forma *Achy*, pe care Pesty Frigyes a identificat-o în comitatele Bihor și Solnoc, în varianta *Alchy*.²² Totuși, frecvența sa era mai mare, după cum lasă să se înțeleagă prezența sa în alte patru comitate.²³ Caracteristica principală a unei asemenea denumiri privește activitățile meșteșugărești.

Districtul Almăj s-a numărat în rândul celor opt districte românești privilegiate, menționate de celebra diplomă emisă de Ladislau Postumul.²⁴ Despre istoria sa timpurie izvoarele documentare nu ne furnizează prea multe informații. Districtul este menționat începând cu secolul al XV-lea²⁵, însă toponimul este anterior acestei perioade. La data de 20 ianuarie 1307, Vicențiu, arhiepiscopul de Calocsa menționa că Ladislau Kan, infidelul voievod al Transilvaniei, ocupase posesiunea bisericii, numită *Halmas*²⁶, domeniu localizat în comitatul Caraș.²⁷ După alte opinii forma *Almas* nu reprezintă o variantă a toponimului.²⁸

¹⁴ Szász Lőrincz, *Magyar-Román kéziszótár* (Budapest, 2001), 8.

¹⁵ Csánki, *Magyarország* III, IV, Fejérvármegye, Kolozsvármegye, s.v. Hélységei: Akasztó; Kis-Akasztó, Nagy-Akasztó.

¹⁶ Hoffman, *Korai Magyar Helynévszótár*, 30.

¹⁷ Csánki, *Magyarország* II–IV, Bácsvármegye, Komáromvármegye, s.v. Hélységei: *Álcs*.

¹⁸ Szász, *Magyar-Román*, 2.

¹⁹ <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=a&qsearch=&qdetail=43>.

²⁰ Pesty, *Krassó* III, 296.

²¹ Pesty, *Krassó* III, 311.

²² Pesty, *Krassó* II/1, 5–6.

²³ Csánki, *Magyarország* I–IV, Hevesmegye, Bácsvármegye, Somogyvármegye, Veszprémvármegye, s.v. Hélységei: *Alchy*.

²⁴ Pesty F., *A Szörény hajdani oláh kerületek* (Budapest, 1876), 73.

²⁵ *Ibid.*, 12.

²⁶ Magyar Országos Levéltár, Budapest, Diplomatikai Fenyképgy, 277259 (DF).

²⁷ Kristó Gyula, *Ardealul timpuriu (895–1324)* (Szeged, 2004), 365; Györffy, *Az Árpád-kori, 47–48, 58*; Felix Milleker, *Délmagyarország középkori földrajza* (Temesvár, 1915), 47–48, 58.

²⁸ Csánki, *Magyarország* II, Krassóvármegye, s.v. Hélységei: *Almas*.

Pesty Frigyes sugera că primul denumea un sat, a cărei unică mențiune provenea din actul de condamnare a răufăcătorilor din Caraș, emis de adunarea comitatensă din anul 1370.²⁹ Cert este că documentul de la începutul veacului al XIV-lea nu furnizează informații despre apartenența administrativă a posesiunii, localizarea sa fiind făcută pe baza unor documente ulterioare, care atestă prezența voievodului infidel *iuxta Naragh* (Nera) și existența unor semne de hotar, ridicate de arhiepiscopia de Caloccea.³⁰ De fapt, domeniul *Halmas* nu a fost identificat niciodată în comitatul Caraș, ci în Timiș³¹, însă este neîndoielnic că s-a aflat în depresiunea Almăjului, în apropierea râului Nera.

Necesară rămâne însă clarificarea presupunerii potrivit căreia oiconimul *Almas*, amintit de documentul scaunului cărășan este identic cu posesiunea și așezarea a cărei denumire a fost transferată districtului românesc. Cu toate că, la prima vedere, între cele două toponime nu pare a exista vreo diferență, din punct de vedere lingvistic avem de-a face cu două cuvinte distincte. *Almas* provine de la substantivul *alma*/măr, care în osmană este pronunțat *elma*³², în timp ce *halom*/dâmb, de origine slavă³³, este rădăcina oiconimului *Halmas*.³⁴ Despre cel din urmă Pesty Frigyes afirma că a avut o înrâurire asupra denumirii districtului românesc, iar urmele sale s-ar fi păstrat în toponimia locului. Exemplul este reprezentat de valea Almașului.³⁵ Dacă prima ipoteză este justificată documentar, cea de-a doua ridică semne de întrebare, prin prisma asimilării sale în limba română. În ceea ce privește documentul din anul 1370, nu putem nega existența așezării *Almas* din comitatul Caraș și nici confundarea sa cu toponimul *Halmas*.

Între așezările despre a căror cunoștință avem doar pe baza antroponimiei se numără *Arusnuk* sau *Horosnoki*.³⁶ Din aceste motive localizarea sa rămâne incertă, îndeosebi că nici denumirea sa nu oferă prea multe informații. Rădăcina toponimului provine de la substantivul *arók*/șanț, considerat a fi de origine turcică. Mai mult, acest cuvânt ar avea forme asemănătoare în rândul limbilor din această familie. În vocabularul unguresc substantivul turc *arîq* a fost încetățenit în forma *áruk/árk*.³⁷

²⁹ Pesty, *Krassó* II/1, 6; *Ibid.* III, 98.

³⁰ I. Nagy, I. Nagy, D. Véghely, *A zichyi és vásonkői gróf Zichy-család időseb ágának okmánytára*, vol. I (Pest, 1871), 118; Pesty, *Krassó* III, 50–56.

³¹ Csánki, *Magyarország* II, Temesvármegye, s.v. Hélységei: *Halmas*.

³² <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=a&qsearch=&qdetail=272>.

³³ MTESZ II, 37–38; <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=h&qsearch=&qdetail=3973>.

³⁴ MÉK, 34, 483–484.

³⁵ Pesty, *A Szörényi hajdani*, 12–13; Pesty F., *A Szörényi bánság és Szörény vármegye történet*, vol. II (Budapest, 1878), 7–8.

³⁶ Pesty, *Krassó* II/1, 202.

³⁷ MTESZ I, 179.

Legenda care consemnează că regatul Sfântului Ștefan a fost închinat Sfintei Fecioare Maria nu este păstrată doar de tradiția eclesiastică. În rândul numelor de locuri sunt întâlnite frecvent toponimele *Aszonylaka*, *Boldogaszonyfalva* și variantele lor. Primele două se regăsesc în comitatul de la Dunăre în secolul al XIV-lea.³⁸ Corespondeța toponimică maghiară, ortografia documentară și faptul că așezările menționate nu au mai deținut alte denumiri nu lasă niciun dubiu asupra etimologiei lor. Mărturia indirectă, adusă de aceste oiconime este reprezentată de existența unor lăcașuri de cult închinat Sfintei Fecioare.

Parohia Bay este menționată în listele dijmelor catolice de la începutul secolului al XIV-lea.³⁹ Ulterior, localitatea a ajuns între posesiunile lui Filipo Scolari, având și drept de vamă.⁴⁰ Denumirea sa ridică semne de întrebare, cu toate că este atestată în comitatele Bihor⁴¹, Komárom, Szabolcs, Bács și Bodróg.⁴² Există două ipoteze cu privire la etimologia sa. Astfel, dacă toponimul provine din slavă, atunci corespondentul său în maghiară este *luptă/duel*.⁴³ Dovada acestei aserțiuni provine dintr-un transumpt din veacul al XI-lea, unde întâlnim mențiunea *exceptis causis homicidii furti latrocinii incendii et wlneris quod wlgo dicitur boysebi*.⁴⁴

A doua ipoteză sugerează că substantivul *bay* este de origine turcică, având înțelesul de legătură sau vrajă. În turco-osmană exista forma *bağ*, iar în tătară *bau*. Verbul constituit din acest cuvânt are următoarele variante în limbile turcice: *baula*, *bagla*, *bayla*.⁴⁵ Acesta din urmă ne duce cu gândul la un alt toponim atestat la mijlocul veacului al XIV-lea. Este vorba de oiconimul *Baiola*, care mai târziu ajunge să denumească o familie nobiliară.⁴⁶ În ce măsură putem vorbi despre unul și același toponim este greu de spus. Există posibilitatea ca toponimul să provină din hidronimie și astfel să fie mai timpuriu. Documentele consemnează două râuri, de la care ar putea deriva toponimul: *Byele/Beyle* și *Bala*.⁴⁷

O parte dintre cuvintele adoptate din limba slavă au devenit toponime într-o etapă timpurie, astfel că se ivesc dificultăți în privința clarificării etimologiei lor.

³⁸ Pesty, *Krassó* III, 37.

³⁹ Ortway Tivadar, *Magyarország egyházi földleirása a XIV. század elején a pápai tizedjegyzékek alapján feltüntetve*, vol. I (Budapest, 1891), 153.

⁴⁰ Györffy, *Az Árpád-kori* III, 478.

⁴¹ Hoffman, *Korai Magyar Helynévszótár*, 42.

⁴² Csánki, *Magyarország I–III*, Szabolcsmegye, Bácsvármegye, Bodrógvármegye, Komáromvármegye, s.v. Helységei: *Baj*.

⁴³ MTE SZ I, 218.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Pesty, *Krassó* III, 29.

⁴⁷ *Ibid.*, 311.

Belenus este menționat atât în Caraș, cât și în comitatul Bihor.⁴⁸ Toponimul ar proveni de la forma *belen*, care se număra printre primele variante ale încetățenirii cuvântului slavon *blen* în limba maghiară. Apoi, până la constituirea oiconimului nu a mai fost decât un pas, și anume, atașarea sufixului *-es*. Se consideră că inițial *belén* a denumit la fel ca substantivul de proveniență, planta cu cartofi otrăviți, cunoscută ulterior ca *beléndek*.⁴⁹

Câteva documente menționează așezarea *Obelseg* împreună cu satele cărora le-a împrumutat denumirea. În fapt, această relație este clarificată de fenomenul de roire și întregul proces care-l succede. Nu există mărturii care să certifice că *Obelseg* constituia așezarea matcă, cert este că în componența toponimului său regăsim două prefixe: *ó* și *bel*. Primul atestă vechimea, iar al doilea reprezintă prescurtarea substantivului *belső*/interior. Rădăcina este reprezentată de substantivul *szeg*, care desemnează un colț sau un triunghi, dar în același timp poate fi o parte a satului.⁵⁰

Potrivit dicționarului publicat sub coordonarea lui Benkő Loránd cuvântul *bika* provine din turca veche, de la substantivul *biqa*. Acesta din urmă se regăsește și în vocabularul limbilor fino-ugrice, dovadă care ar confirma ipoteza enunțată. În dialectul vogul a fost adoptat sub forma *pokà*, iar în cel mordvin apare termenul *buka*. Etimologia slavă este considerată a fi o ipoteză secundară, cu toate că în limbile sârbă, bulgară, rusă sau poloneză întâlnim variantele *bik*, respectiv *byk*. Opinia este întemeiată doar pe existența vocalei *a*.⁵¹ Spre deosebire, DEX aduce mărturii în favoarea originii slave. Dacă în privința cuvântului sunt mai multe supoziții, în ceea ce privește toponimul *Bykesd* nu beneficiem de opinii concrete. În componența sa se evidențiază sufixul cu funcție posesivă *-d* și prezintă unele asemănări cu oiconimul *Békés*. Totuși, este mai paluzibilă identificarea radicalului său cu substantivul *bika*, așa cum sugerează un exemplu similar din Transilvania.⁵²

Potrivit literaturii maghiare mai timpurii, termenul *csatár* desemna pedestrașii.⁵³ Rădăcina sa provine de la *csata*/luptă, cuvânt considerat de origine slavă. În limba sârbă și bulgară *čata* reprezintă cetele de războinici, aceeași filieră slavonă facilitând adoptarea sa și în limba română.⁵⁴ Nedumeririle sunt ridicate de supoziția potrivit căreia în limba maghiară acest cuvânt a pătruns în perioada dominației otomane, prima sa atestare provenind din anul 1532.⁵⁵ Premisa pe

⁴⁸ Csánki, *Magyarország* I, Biharmegye, s.v. Városai és Mezővárosai: *Belényes*.

⁴⁹ MTESZ I, 272.

⁵⁰ <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=s&qsearch=&qdetail=10543>.

⁵¹ MTESZ I, 299.

⁵² Csánki, *Magyarország* V, Küküllővármegye, s.v. Helységei: *Bik(k)es*.

⁵³ MÉK, 181.

⁵⁴ MTESZ I, 484–485; DEX, 166.

⁵⁵ *Ibid.*, en az warbol chatara kyne yarta.

care a fost construită ipoteza este reprezentată de faptul că semnificația inițială a termenului *csata* a fost aceea de trupă/ceată, în concordanță cu înțelesul de luptă sau armată pe care l-au deținut deseori cuvintele *exercitus*, *bellum* și *hadsereg*.⁵⁶

Un alt exemplu care demonstrează pătrunderea cuvintelor slave în maghiara timpurie este toponimul *Chokal*. Spre deosebire de opinia sugerată de Csánki Dezső, care considera că acest nume de loc este o variantă a oiconimului *Csobaj*⁵⁷, ortografia medievală surprinde mai degrabă apropierea sa de substantivul *csóka*/stăncuță. În limba sârbă *čavka* denumește aceeași pasăre a cărei denotație științifică este *colaeus monedula*.⁵⁸

Denumirea cetății Cuiesti în maghiară este *Kövesd*. Prima formă reprezentată o variantă româniată a toponimului care provine de la adjectivul *köves*/pietros.⁵⁹ Acesta s-a cristalizat prin atașarea sufixului posesiv -d. Importanța toponimului constă în referințele sale cu privire la caracteristicile formelor de relief.

Nu știm în ce măsură forma *Deakolch* sau *Dyacolch*⁶⁰ poate fi inserată în rândul toponimelor slave sau slavizate, însă în cazul *Dyakowch*⁶¹ nu sunt semne de întrebare. Dacă sufixele lasă loc la interpretări, avem certitudinea că substantivul *deák*/literat este parte componentă a vocabularului maghiar. Procesul prin care a fost integrat este complex, deoarece etimonul său este grec.⁶² În slava veche *dijak* denumea diaconii sau literații deprinși în tainele citirii și ale scrierii. Aceleași calități au fost conservate în ungurește de substantivul *deák* sau *diák*, ceea ce dovedește că slavona a metamorfozat înțelesul inițial al substantivului grec *diakonos* și l-a transmis apoi altor limbi.

Latinul *agresta* întruchipează atât originea substantivului românesc *agriș*⁶³, cât și a celui maghiar *egres*, păstrându-se același înțeles: arbuști cu fructe verzi ce cresc în zone colinare. Deosebirea constă în modul în care cuvântul a fost asimilat de cele două vocabulare. În maghiară procesul a fost mai complex, fiind adoptat din italiană, prin filieră bavareză sau austriacă.⁶⁴ Totuși, potrivit DEX, în limba română *agriș* provine de la substantivul maghiar *egres*.⁶⁵

Carpenul este un arbore înalt, cu adâncituri pe trunchi și cu lemnul tare. Aceste proprietăți ar fi facilitat utilizarea sa ca făclie. O asemenea ipoteză

⁵⁶ Ibid., 485.

⁵⁷ Csánki, *Magyarország* II, Krassóvármegye, s.v. Helységek: *Csokaly*.

⁵⁸ Tomić, *Dicționar român-sârb*, 1137.

⁵⁹ MÉK, 758.

⁶⁰ Pesty, *Krassó* III, 23.

⁶¹ Csánki, *Magyarország* II, Krassóvármegye, s.v. Helységek: *Diakolcz*.

⁶² MTE SZ I, 628.

⁶³ DEX, 22.

⁶⁴ MTE SZ I, 713–714.

⁶⁵ DEX, 22.

girează denumirea sa maghiară: *gyertyán*.⁶⁶ Plecând de la aceste premise avem certitudinea că toponimul *Gertheanus* atestă o așezare care s-a aflat într-o zonă împădurită cu acești arbori. Ipoteza se întemeiază pe etimologia cuvântului *gyertya*, care provine din turca veche⁶⁷.

Despre numele de loc *Jeneu* din comitatul Caraș s-a opinat că reprezintă o moștenire a primilor descălecători maghiari din secolul al X-lea.⁶⁸ O asemenea ipoteză nu este susținută de dovezi solide, iar un contraargument esențial este reprezentat de încetățenirea numelui Eugen prin filiera latină. În aceeași tipologie putem include și numele de loc *Thamay*. În cazul său constatăm prezența sufixului cu funcție posesivă *-i*.

Etimologia oiconimului *Kakarek* sau *Kakareth* ridică câteva semne de întrebare. Nu știm în ce măsură poate avea legătură cu antroponimul *Kaka*, cunoscut încă din secolul al XII-lea.⁶⁹ Cert este că trei veacuri mai târziu izvoarele menționează o plantă care creștea în zonele mlăștinoase (ger. *Binse*). Mențiunea *De papiro vulgo kaka* dintr-un document emis în anul 1500 aduce lămuriri în acest sens, iar corespondența denominației este întâlnită la tătari, unde există cuvântul *qaqi*.⁷⁰

Verbul *horda căra* provine din perioada ugrică. În secolul al XIV-lea există un drum denumit *Cuhurdovhut* sau *Kehordovth* precum și *Scena hurdout*.⁷¹ Nu este de neglijat nici posibilitatea de a proveni de la substantivul turcesc *hoardă*, care în limba română a pătruns prin intermediul polonezei sau rusei.⁷²

Nu există informații documentare suficiente care să certifice că așezarea *Keresszeg*, atestată începând cu sfârșitul veacului al XIII-lea este aceeași cu cea menționată ulterior sub numele de *Kereskuz* sau *Kereskez*.⁷³ Csánki Dezső deosebea cele două localități, pe care le situa în puncte diferite ale râului *Karas* (*Keres*), a cărui denumire ar fi adoptat-o.⁷⁴ Însă neconcludența acestei opinii se evidențiază și prin faptul că așezările erau poziționate la hotarul comitatelor Timiș, Cuvin și Caraș, respectiv în apropiere de Ilidia.⁷⁵ Prin urmare, ambele localități se aflau la o distanță însemnată față de râul *Keres*, identificat cu Carașul. Însă deosebirea esențială este de natură lingvistică. Oiconimul *Keresszeg* s-a

⁶⁶ MTESZ I, 1128–1129.

⁶⁷ Ibid., 1129.

⁶⁸ Györffy, *Az Árpád-kori* III, 471.

⁶⁹ MTESZ II, 310.

⁷⁰ Ibid., 310–311.

⁷¹ Ibid., 145.

⁷² Ibid., 145; DEX, 478.

⁷³ Pesty, *Krassó* III, 266, 336.

⁷⁴ Csánki, *Magyarország* II, Krassóvármegye, s.v. Hélységei: *Keres-köz*, *Keres-szeg*.

⁷⁵ Ibid.

format cu ajutorul sufixului *szeg*⁷⁶, în timp ce în componența celui alt toponim regăsim sufixul *köz*.

Au existat mai multe opinii cu privire la originea cuvântului *kereszt*/cruce din vocabularul maghiar. Unii cercetători s-au pronunțat în favoarea ipotezei care susține împrumutul său din latină, de la cuvântul *crux*, însă s-a confirmat faptul că provine din slavonă. Astfel, monograma grecească *Christos*, preluată de goți în forma *Krist*, ajunge să denumească în limbile slave *crucea*/*krst*.⁷⁷ Toponime derivate din cuvântul maghiar întâlnim și în comitatul Caraș: *Kereztes* și *Kerezthyenfalva*.⁷⁸ Apariția lor este justificată de procesul etimologic al substantivului *kereszt* de origine greacă, adoptat în slavonă și încetățenit apoi în maghiară.⁷⁹

Opinia mai veche susținută de Pesty Frigyes, potrivit căreia au existat trei așezări cu denumiri apropiate, respectiv *Kuzaak*, *Kuzik* și *Kusics*, dintre care ultima nu poate fi atestată decât începând cu sfârșitul secolului al XVII-lea⁸⁰, a fost neglijată de cercetările ulterioare.⁸¹ Motivul pentru care a fost ignorată nu este surprinzător, în contextul în care toponimele sunt atestate secvențial, iar grafia medievală creează dificultăți în ceea ce privește deosebirea lor. Pe de altă parte, singura dovadă credibilă că cele două așezări mai timpurii au existat concomitent este documentul din anul 1421.⁸² Acesta menționează formele *Kuzaak*, respectiv *Kwzegh*. Primul toponim este atestat începând cu mijlocul veacului al XIV-lea, în timp ce ultimul este consemnat cu ocazia judecății din 1370, când aparținea domeniul cetății Golubaț.⁸³ Engel Pál considera că denumirea *Kwzegh* este o variantă a oiconimului *Kőszeg*, aflat lângă Dunăre, în timp ce *Kusak* corespunde cu localitatea Kusić de azi.⁸⁴ Din acest punct de vedere, deosebirea dintre cele două sate este mult mai clară, atât din punct de vedere istoric, cât și lingvistic. Despre forma *Kuzaak*, Milleker susținea că provine din slavonă, de la o specie de ludaie.⁸⁵ O altă ipoteză scoate în evidență apropierea toponimului de cuvântul *kusza*/snop.⁸⁶ Spre deosebire, *Kőszeg* reprezintă o construcție lingvistică în care rădăcinii *kő*/piatră i-a fost atașat sufixul *szeg*.

⁷⁶ <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=s&qsearch=&qdetail=10543>.

⁷⁷ <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=k&qsearch=&qdetail=5513>.

⁷⁸ Pesty, *Krassó* III, 296.

⁷⁹ MTE SZ II, 457–458.

⁸⁰ Pesty, *Krassó* II/1, 304, 306.

⁸¹ Milleker, *Délmagyarország*, 109; Csánki, *Magyarország* II, Krassóvármegye, s.v. Hélységei; Györffy, *Az Árpád-kori* III, 490.

⁸² Pesty, *Krassó* III, 295–297.

⁸³ *Ibid.*, 97.

⁸⁴ Engel Pál, *Magyarország a középkor végén*. Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről, PC-CD-ROM, (Budapest, 2001).

⁸⁵ Milleker, *Délmagyarország*, 109.

⁸⁶ MÉK, 777.

În majoritatea cazurilor prezența cognomenelor în cadrul toponimiei consemnează etapa finală a procesului în urma căruia s-au transformat în antroponime. Nu avem mărturii că această ipoteză este veridică în cazul localității *Kygyos*, atestată cu ocazia celebrei judecăți din anul 1370.⁸⁷ Însă este cert că acest nume se regăsește între porecle și antroponime.⁸⁸

Rădăcina oiconimului *Monyoros* provine de la cuvântul *mony*, care a pătruns în maghiară în perioada uralică. Dovada constă în similitudinea sa cu substantivul *muna*, care se regăsește în dialectele uralice. Se presupune că înțelesul inițial al cuvântului *moni* a fost ou, dar în cadrul limbilor fino-ugrice a avut un caracter polisemantic, având în paralel înțelesul de testicul.⁸⁹ În ceea ce privește toponimia, includerea sa a avut loc în formă de diminutiv.

Potrivit unei ipoteze strămutarea unor grupuri de populație slavă în veacul al XIV-lea la nordul Dunării a determinat apariția unor toponime noi, precum și slavizarea unei părți a comunităților maghiare. Ca exemplu este înfățișată așezarea *Orozi*, care în secolul următor ar fi devenit *Rusolcz*, localitate identificată cu Rusova.⁹⁰ Opinia se întemeiază pe echivalența lingvistică dintre cele două oiconime, dar și pe faptul că nu sunt atestate concomitent. Alte puncte de vedere susțin că *Orosya* este o variantă a toponimului *Oresac*⁹¹, ipoteză ce presupune localizarea sa lângă Drencova⁹², în contextul în care Oreșac este situat în apropiere de Haram.

Etimologia cuvântului *part* este prezentată în legătură cu procesul de adaptare a substantivului italian *porto* în vocabularul maghiar. Acesta ar fi fost împrumutat la mijlocul secolului al XII-lea ca urmare a dezvoltării relațiilor comerciale cu republica venețiană. Ipoteza are la bază originea peninsulară a unor cuvinte utilizate în navigație și negustorie.⁹³ Totuși, caracterul polisemantic al termenului nu beneficiază de o explicație pe măsură.⁹⁴ *Part* mai poate reprezenta atât marginea unei gropi sau șanț, cât și un povârniș.⁹⁵ Pe de altă parte, legătura sa cu latinul *partes* este pusă sub semnul întrebării, iar influența slavă nu este luată în discuție.⁹⁶ Cert este că utilizarea sa ca nume de loc s-a produs prin atașarea sufixului *-as* și este întâlnit pe un spațiu întins în Banat și Ungaria.⁹⁷ Dacă întrău-

⁸⁷ Pesty, *Krassó* III, 97.

⁸⁸ Csánki, *Magyarország* I, Beregvármegye, Zarándmegye, s.v. Hélységei: *Kigyós*.

⁸⁹ MTESZ II, 953.

⁹⁰ Györffy, *Az Árpád-kori* III, 475.

⁹¹ Hațegan, *Dicționar istoric*, 277–278.

⁹² Pesty, *A szörényi bánság* III, 65.

⁹³ MTESZ III, 113–114.

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ MÉK, 1064.

⁹⁶ MTESZ III, 114; DEX, 857.

⁹⁷ Csánki, *Magyarország* II–III, Temesvármegye, Bácsvármegye, Tolnavármegye, s.v. Hélységei: *Partas*.

rirea slavă asupra oiconimului *Partas* necesită o analiză mai amplă, în cazul *Poraz/Paraz* este certă.⁹⁸ Prezența sa doar în Caraș lasă loc la interpretări cu privire la identitatea sa, ce poate fi atât maghiară, cât și slavă, mai ales că substantivul sârb *pövráz*⁹⁹ este mai timpuriu.

Există două ipoteze cu privire la etimologia cuvântului *ság*, care s-a păstrat doar în toponimie. Astfel, sunt mărturiile care sugerează adoptarea sa din limba austriacă, de la substantivul *schache*/dumbravă. Cealaltă ipoteză aduce în discuție originea fino-ugrică cu înțelesul inițial de dâmb sau colină.¹⁰⁰

Spre deosebire de pronunție, grafia medievală precum și originea sunt comune în cazul substantivelor *sár*/noroi și *saru*/sanda.¹⁰¹ Potrivit lingviștilor aceste cuvinte au fost preluate din turca arhaică, mai exact din limba ciuvașă.¹⁰² Ambele toponime se regăsesc în Caraș, dar și în interiorul bazinului carpatic, în special *Sár* fiind foarte răspândit.¹⁰³

Același etimon este atribuit cuvântului *som*/corn, care ar fi pătruns în maghiară prin intermediul cuvântului ciuvaș, *šum*. Ulterior ajunge să denumească ținuturi și locuri, așa cum este cazul comitatului Somogy.¹⁰⁴ Considerăm că flora, și anume cornetul, a avut o influență semnificativă în ceea ce privește apariția toponimului *Soma*, menționat în premieră de sentința dată în anul 1370 tâlharilor cărășeni.¹⁰⁵ În ceea ce privește originea slavonă, *šuma* denumește pădurea în limba sârbă¹⁰⁶, iar în calitate de regionalism are înțelesul de crengi și frunze uscate.¹⁰⁷ O variantă sub care este cunoscută așezarea cărășană ne determină să subscriem la această ultima ipoteză. După cum sugerează documentele, *Sama* nu constituie transcrierea vreunui oiconim al cărui radical să fie *som*¹⁰⁸, chiar dacă sufixul *-a* este răspândit în rândul toponimelor maghiare.

⁹⁸ MTE SZ III, 253–254.

⁹⁹ SRR II, 460.

¹⁰⁰ MTE SZ III, 470–471.

¹⁰¹ Szász, *Magyar-Román*, 508.

¹⁰² MTE SZ III 487–488, 497; <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=s&qsearch=&qdetail=9860>; <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=s&qsearch=&qdetail=9879>.

¹⁰³ Csánki, *Magyarország I–III*, Hevesmegye, Sárosvármegye, Szátmármegye, Temesvármegye, Bácsvármegye, Baranyavármegye, Somogyvármegye, Vasvármegye, Veszprémvármegye, Fejérvármegye, Komáromvármegye, Sopronvármegye, s.v. Hélységei, Városai: *Sár*, *Sárvár*, *Sárpatak*, *Sári*.

¹⁰⁴ MTE SZ III, 571.

¹⁰⁵ Pesty, *Krassó III*, 97.

¹⁰⁶ SRR III, 253.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Csánki, *Magyarország II–* Krassóvármegye, Sárosvármegye, Valkóvármegye, Somogyvármegye, s.v. Hélységei: *Som*.

Singura prezență a oiconimului *Szőnyes* este atestată doar în Caraș. Legătura sa cu substantivul *szőnyeg*/covor scoarță¹⁰⁹ este lesne de înțeles. Totuși se consideră că toponimul provine de la verbul *sző*, a cărui forma arhaică era *szőnik*.¹¹⁰

Între numele de locuri care au cunoscut o largă răspândire în bazinul carpatic se numără *Szurdok*. Acesta s-a format din rădăcina cuvântului *szoros*/strâns și sufixul *-dok/dék*¹¹¹, pentru a denumi satele aflate pe văi abrupte sau înguste.¹¹² În afara Carașului, numele de loc este întâlnit în comitatele Abaúj, Bács, Baranya¹¹³, Heves, Hunedoara, Maramureș, Solnocul Mijlociu, Srem, Timiș și Turda.¹¹⁴

Synka și alte variante ale sale se regăsește în rândul antroponimelor.¹¹⁵ Radicalul *szín*, cu înțelesul de grajd, șopron sau cort ridicat din crengi înfrunzite, ar fi provenit din limbile slave vestice.¹¹⁶ Potrivit celor mai vechi izvoare forma *szin* ar fost anterioară lui *szén*. Pe de altă parte, unele mărturii documentare sugerează că *Sinka* este un diminutiv al antroponimului Simon.¹¹⁷

Potrivit lui Benkő Loránd cuvântul *török*/turc, care denumește membrii neamurilor turcice, a fost cunoscut de maghiari înainte de sosirea lor în Câmpia Panoniei. Prin urmare prezența sa între toponimie poate fi justificată încă din veacul al XI-lea.¹¹⁸ În comitatul Caraș izvoarele atestă o așezare numită *Terkeu* sau *Haromturku*.¹¹⁹ Grafia sugerează că este vorba de un singur toponim, chiar dacă în exemplul din urmă sunt atestate trei așezări cu nume similar. Pe de altă parte, realitatea istorică consemnează că între regat și

¹⁰⁹ Szász, *Magyar-Román*, 632.

¹¹⁰ MTESZ III, 795.

¹¹¹ <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=s&qsearch=&qdetail=10987>.

¹¹² MÉK, 1289.

¹¹³ Hoffman, *Korai Magyar Helynévszótár*, 269.

¹¹⁴ Csánki, *Magyarország* I, II, V, Abaujvármegye, Bácsvármegye, Baranyavármegye, Hevesmegye, Hunyadvármegye, Közép-Szolnok, Máramarosmegye, Szerémvármegye, Temesvármegye, Tordavármegye, s.v. Hélységei: *Szurdok*.

¹¹⁵ *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius*, vol. V (Jaurini-Győr, 1873), 102; vol. VIII (Jaurini-Győr, 1891), 192 (Synik), 384 (Synke) (H); Giorgius Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, vol. VI/2 (Budae, 1830), 214; vol. X/6 (Budae, 1844), 950; Engel Pál, *Magyar középkori adattár*, Arcanum Digitéka, PC-CD-ROM (Budapest, 2001), s.v. Ákos nem. 5 Pocsaji ág 1. tábla; Pocsaji; Bajori 1. tábla; Baksa rokonsága, 2. tábla, 8. tábla; *Csapi (Eszenyi)*; Bogátrátváni nem, 3 tábla: *Monoki ág*; Kacsics nem 7.tábla: *Salgói ág*; Mátyóci rokonság (Ung m.) 1. tábla: *Koncházi és Mátyóci; Sebesi; Simonyi (Bars m.)*; Szentemágocsi nem 1. tábla: *Olaszi (Szabolcsi) (Genealogia)*.

¹¹⁶ MTESZ III, 758.

¹¹⁷ *Genealogia* s.v. Baksa rokonsága, 2. tábla, 8. tábla: *Csapi (Eszenyi)*; Kacsics nem 7.tábla: *Salgói ág*; Mátyóci rokonság (Ung m.) 1. tábla: *Koncházi és Mátyóci; Sebesi*.

¹¹⁸ MTESZ III, 972.

¹¹⁹ Györffy, *Az Árpád-kor* III, 497.

otomani nu au existat contacte până în a doua jumătate a veacului al XIV-lea. În contextul extinderii autorității Porții în peninsula Balcanică atacurile, dar și negustorii turci devin tot mai cunoscuți la nordul Dunării. În sprijinul primei ipoteze este prezentată diploma de întemeiere a abației de la Tihanyi, care menționează toponimul *Turku*.¹²⁰ Însă obiectivul nostru nu constă în a stabili dacă cuvântul *turc* era cunoscut maghiarilor în primele veacuri de sălășluire sedentară, ci dacă toponimul cărașan are acest înțeles. După cum sugerează grafia medievală, antroponimele *thewrewk* și *thwruk* corespundeau mult mai bine acestui înțeles.¹²¹ De aceea concluzionăm că, în cazul nostru, este vorba de substantivul *törköly*/tescovină, borhot.¹²²

Caracteristicile feudalismului reunesc și contopesc identitățile rurale și relațiile strânse dintre comunitate și natură. În această ordine de idei, oiconimul *Ters* poate fi identificat cu substantivul *törzs*/arbust, tulpină, al cărui plural este transcris de documente astfel: *Tursoc*, *Thersek*, *Thwrsek*, *Thewrsek*.¹²³ Izvoarele scrise mai atestă că singularul cuvântului este târziu și mai puțin prezent în rândul numelor de locuri.¹²⁴ Însă, este neclar în ce măsură *terra Tersa*, consemnată la începutul veacului al XIII-lea¹²⁵, poate fi o variantă a oiconimului.

Există câteva semne de întrebare cu privire la localizarea așezării *Theyes* în comitatul Caraș. Potrivit unor opinii, mărturia care confirmă acest fapt este reprezentată de transumptul din anul 1256, care amintește satul împreună cu posesiunea *Hwdus*, informație ce ar sugera poziționarea sa lângă Bârzava.¹²⁶ Însă așezarea care se afla în apropierea râului este doar *Kalantelek*. Toponimul pentru care beneficiem de dovezi concrete că s-a aflat în interiorul comitatului este *Teyed*. Etimologia sa trebuie coroborată cu cea a substantivului *tej*/lapte, în legătură cu care a fost denumită seva unor plante.¹²⁷

Sufixul posesiv *-d* este determinant pentru stabilirea originii oiconimului *Worosd*. Cele mai apropiate cuvinte de acest nume de loc sunt substantivul *var*/crustă și adjectivul *varas*. Atunci când caracterizează omul sau o comunitate, acesta din urmă are înțelesul de râios sau scabios.¹²⁸ Toponimul mai este întâlnit,

¹²⁰ Fejér, *Codex diplomaticus* I, 389.

¹²¹ MTESZ III, 972; Csánki, *Magyarország, Veszprérmegye, Pestmegye, Békésvármegye, Külső Szolnokmegye, Temesvármegye, Bácsvármegye, Bodrogvármegye, Baranyavármegye, Vasvármegye, Zalavármegye, Fejérvármegye, Hunyadvármegye, Kolozsvármegye, Tolnavármegye, s.v. Főbb Birtokosai*.

¹²² MÉK, 1364.

¹²³ MTESZ III, 975.

¹²⁴ Ibid., 976.

¹²⁵ Gustav Wenzel, *Árpádkori új okmánytár*, vol. XI (Budapest, 1873), 110 (ÁUO).

¹²⁶ ÁUO VII, 430.

¹²⁷ MTESZ III, 876.

¹²⁸ MÉK, 1430.

în afara Carașului, în alte trei comitate ale fostul regat maghiar.¹²⁹ Moștenirea sa constă în informațiile legate de urmele lăsate de boli în conștiința populară și limba curentă.

Numărul toponimelor care datează din secolul al XIII-lea este mai redus. Între acestea se numără *Zarrasd*, a cărui rădăcină corespunde cu adjectivul *szár*, la rândul său radical al familiei lexicale reunite în jurul cuvântului *száraz*/uscăt.¹³⁰ Cu toate că înțelesul său este acela de tulpină, prin atașarea sufixelor *-az*, *-ad* și alte variante, semnificația sa se schimbă. Spre exemplu, în maghiara mai timpurie verbul *száraszt/a* usca avea și înțelesul de a cheli.¹³¹ În acest sens este relevantă legenda orașului Szegszárd, care a fost denumit după regele Bela I, despre care se afirmă că a fost chel și cu tenul închis la culoare.¹³²

Györffy György afirma că denumirea *Székás*, regăsită și în hidronimie, este de origine maghiară.¹³³ În vocabular substantivul *székács* este polise-mantic, denumind atât ciocănitorea, cât și barda utilizată de măcelar.¹³⁴ Pe de altă parte, constatăm că în limba sârbă substantivul feminin *sèka* este folosit pentru a denumi un loc cu apă mică, puțin adâncă sau stâncă aflată sub apă. Spre deosebire, substantivul masculin *sèka/sjek* reprezintă un gard de lemn.¹³⁵ În ciuda acestui fapt toponimul se regăsește în comitatele Zarand, Arad, Timiș, Vas, Sopron.¹³⁶ Cuvântul omonim a fost adoptat în maghiară, limbă în care prin atașarea sufixului *-s* a pătruns în toponimie.

Începând cu anul 1341, documentele adaugă localităților din comitat toponimul *Zewles* și variantele sale: *Seuleus*, *Sceulus*.¹³⁷ Prezența sa în întregul bazin carpatic atestă că viticultura era practică de mulți locuitori, deoarece *Szóllós* denumește terenul sau ținuturile cultivate cu viță de vie.¹³⁸ În total sunt 25 de comitate¹³⁹ în care se regăsește acest toponim.

¹²⁹ Csánki, *Magyarország* II–III, Baranyavármegye, Bodrogvármegye, Tolnavármegye, s.v. Hélységei, Városai: *Varasd*.

¹³⁰ <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=s&qsearch=&qdetail=10492>.

¹³¹ MÉK, 1225.

¹³² <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=s&qsearch=&qdetail=10493>.

¹³³ Györffy, *Az Árpád-kori* III, 470.

¹³⁴ MÉK, 1233.

¹³⁵ SRR III, 113.

¹³⁶ Csánki, *Magyarország* I–III, Aradmegye, Sopronvármegye, Temesvármegye, Vasvármegye, Zarándmegye, s.v. Hélységei: *Székás*.

¹³⁷ Györffy, *Az Árpád-kori* III, 496; Pesty, *Krassó* III, 16–17.

¹³⁸ MÉK, 1283.

¹³⁹ Abaúj, Arad, Bács, Baranya, Bihar, Bodrog, Borsod, Cenad, Cuvin, Fejér, Győr, Heves, Nógrád, Somogy, Srem, Tolna, Torna, Torontal. Ugocea, Valkó, Vas, Veszprém, Zala, Zarand și Zemplén; I. Hoffman, op. cit., p.268; Csánki, *Magyarország* I–V, Abaujvármegye, Aradmegye, Bácsvármegye, Baranyavármegye, Biharmegye, Bodrogvármegye, Borsodmegye, Csanádmegye, Kevevármegye, Fejérvármegye, Győrvármegye, Hevesmegye, Nógrádmegye, Somogyvármegye,

Sufixe specifice toponimiei maghiare: laka-lak, falva, telke-telek-telk, egyház, ház, hodály, köz, alj, fok, fő, puszta, mező, tövis, tó, sziget, patak

Instituțiile politico-administrative întemeiate de dinastia arpadiană au lăsat urme evidente în toponimie încă din secolul al XI-lea, ceea ce ne permite delimitarea unor etape a evoluției numelor de locuri din spațiul bănățean. Acestea se desfășoară în Evul Mediu, mai exact în intervalul dintre așezarea maghiarilor și întemeierea vilayetului Timișoarei.

Fără a face nicio analogie cu procesul specific epocii moderne¹⁴⁰, evidențiem o adevărată maghiarizare a numelor de locuri, datorită practicii notarilor și a celor care au redactat acte sau documente, de a atașa denumirilor de așezări sufixe specifice toponimiei maghiare. O înrâurire importantă în acest sens au avut-o atât instituțiile eclesiastice, cât și cele laice. Toponimele care corespund acestei tipologii sunt în special cele care păstrează formula: prefix/antroponim + sufix. Desigur, atragem atenția asupra faptului că în multe cazuri avem de-a face cu întemeieri de localități, însă apar exemple de schimbări sau modificări ale numelor de locuri.

Majoritatea sufixelor trădează particularități fizico-geografice ale ținuturilor, urmate apoi de cele care oferă informații despre tipul și locația așezării. Deși mai puține, acestea dețin o pondere mai mare decât primele. Doar în comitatul Caraș observăm că sufixul *falu* este prezent în componența a numeroase toponime: *Alfalu, Benkefolua, Bodorfalva, Bodugazunfolua, Gegusfolua, Kunfalua, Mausfalua, Petherfolua, Vrajcsfalua*¹⁴¹ etc.

În limba maghiară prin acest cuvânt, format din rădăcina *fall/zid*, este denumită o așezare de dimensiuni reduse. Se consideră că etimologia sa este ugrică, provenind de la plasele de pescuit, care prin umplere cu chirpici au constituit primele ziduri de case.¹⁴² Astfel, nu este dificil a ne închipuim că *falu* a ajuns să denumească locațiile în care existau case din pământ sau colibe căptușite cu lut.

Apropiat ca înțeles de acest termen este sufixul *hodály*, despre care se susține că provine de la cuvântul românesc *odaie*¹⁴³, care l-a rândul său este de origine turcică.¹⁴⁴ În limbile turanice ar fi avut un înțeles similar, denumind încăperea

Szerérmvármegye, Tolnavármegye, Tornamégye, Ugoceamegye, Valkóvármegye, Vasvármegye, Veszprémvármegye, Zalavármegye, Zarándmégye, Zemplénvármegye, s.v. Várai és Erősségei, Városai, Hélységei, V: *Szóllős*.

¹⁴⁰ N. Drăganu, *Români în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii* (București, 1933), 234.

¹⁴¹ Pesty, *Krassó* III, 8, 15, 287, 298.

¹⁴² MTE SZ I, 834; <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=f&qsearch=&qdetail=2884>.

¹⁴³ <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=h&qsearch=&qdetail=4311>.

¹⁴⁴ DEX, 735.

în care trăiau ciobanii. Această ipoteză presupune o conviețuire româno-maghiară imediat după momentul *hónfoglalás*. În comitatul Caraș nu întâlnim nume de așezări formate cu acest sufix.

Un alt sinonim pentru *hodály/odaie* este *lak*, în românește lăcaș. Substantivul maghiar denumește încăperea de zi sau casa de mici dimensiuni, iar după unele ipoteze varinta sa latină este *villa*.¹⁴⁵ Totuși, se impune o distincție între cei doi termeni, deoarece documentele medievale menționau prin acest cuvânt reședințe nobiliare sau sate, în timp ce *lak* corespunde mai degrabă locuințelor iobăgești. Un toponim care păstrează acest sufix a fost consemnat în apropierea râului Caraș sub forma *Zeploc/Széplak*.¹⁴⁶ Trăsătura distinctă a acestui nume topic este larga sa răspândire pe suprafața fostului regat maghiar.¹⁴⁷

Sinonimul substantivelor locuință și odaie, utilizat cu preponderență în vocabularul românesc curent, este casă. Etimologia sa este latină¹⁴⁸, iar echivalentul său maghiar este *ház*.¹⁴⁹ Acesta din urmă a intrat în componența toponimelor în calitate de sufix, fiind precedat în majoritatea cazurilor de un antroponim. De aceea numele de locuri formate prin această construcție lingvistică denumesc foste posesiuni sau reședințe nobiliare. Un asemenea exemplu este *Lazlauhaza*¹⁵⁰ sau “casa lui Laszló”, oiconim ce atestă dreptul de proprietate al elitelor sociale sau, cel puțin, al micii nobilimi. Un caz similar este cel al așezării *Zaydrughaza*.¹⁵¹

Unul dintre derivatele substantivului *ház* denumește biserica, cu sensul de instituție. Despre cuvântul *egyház* se afirmă că s-a format cu ajutorul prefixului *igy* sau *id*, care în limba maghiară veche ar fi însemnat sfânt.¹⁵² Prezența sa în cadrul toponimiei constituie aportul factorilor culturali creștini. Astfel, el este utilizat ca sufix în cazul așezărilor denumite după propriile biserici. *Feiereghaz* sau Biserica Albă este menționată abia la mijlocul secolului al XIV-lea¹⁵³, la sudul Bârzavei, însă acest nume de loc este întâlnit și în Transilvania.¹⁵⁴

¹⁴⁵ <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=l&qsearch=&qdetail=6435>.

¹⁴⁶ Györffy, *Az Árpád-kori* III, 495.

¹⁴⁷ Csánki, *Magyarország I–V*, Abaujvármegye, Bácsvármegye, Baranyavármegye, Beregvármegye, Biharmegye, Csanádmegye, Gömörmegye, Kolozsvármegye, Közép-Szolnokmegye, Kükkülvármegye, Somogyvármegye, Sopronvármegye, Vasvármegye, Tolnavármegye, Zarándmegye, s.v. Hélységei: *Széplak*.

¹⁴⁸ DEX, 149–150.

¹⁴⁹ Szász, *Magyar-Román*, 294.

¹⁵⁰ Györffy, *Az Árpád-kori*, III, 490.

¹⁵¹ *Ibid.*, 498.

¹⁵² <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=e&qsearch=&qdetail=2457>.

¹⁵³ Pesty, *Krassó* III, 30.

¹⁵⁴ Csánki, *Magyarország I–V*, Aradmegye, Bácsvármegye, Borsodmegye, Békésmegye, Csanádmegye, Külső-Szolnokmegye, Kükkülvármegye, Máramarosmegye, Somogyvármegye, Valkóvármegye, Zarándmegye, s.v. Hélységei: *Széplak*.

Raporturile specifice societății feudale sunt evidențiate și de substantivul *telek*. Semnificația sa este aceea de parcelă sau posesiune viageră, iar unii lingviști consideră că formarea sa are legătură cu adjectivul *tele/plin*. Spre deosebire de *falu*, cuvântul *telek* este mai târziu și denumește terenul aferent casei. El corespunde posesiunii iobăgești care era lucrată, de unde apropierea de termenul *tele*.¹⁵⁵ În comitatul Caraș se regăsesc câteva toponime care dețin acest sufix: *Kalanteluk*, *Matetelke*, *Mirsateleke* și *Tudortelky*. Ceea ce distingem la aceste localități este asimilarea antroponimului proprietarului lor de la un moment dat. Acest lucru este sugerat de numele de loc *Kalanteluk*, care este consemnat la jumătatea secolului al XIII-lea.¹⁵⁶ Izvorul documentar care atestă așezarea certifică și originea numelui său. Acesta provine de la episcopul Kalanus, cel care a stăpânit satul în perioada menționată. În contextul în care comitatul Caraș nu este amintit în textul actului datat la 1247, toponimul *Kalanteluk* aduce mărturie importante în privința localizării posesiunii Sângeorge.¹⁵⁷ În ceea ce privește termenul *telek* și a caracteristicilor sale aflate în strânsă legătură cu locuința sau sesia iobăgească se poate avansa ca moment *post quem* pentru apariția toponimelor formate cu acest sufix, apariția stării sociale în cauză.

Ultimul sufix care conferăm indicii despre tipul așezărilor medievale este *hely*. În română echivalentul acestui cuvânt este loc¹⁵⁸, iar prezența sa în toponimie face posibilă identificarea târgurilor și a localităților în care aveau loc activități comerciale. Spre exemplu, *Zombathel/Szombathely* și *Zeredahel/Szerdahely*¹⁵⁹ sunt nume ale unor așezări unde aveau loc târguri în zilele de sâmbătă, respectiv miercuri.

Uneori poziția geografică a așezărilor a constituit un reper, atât pentru identificarea, cât și pentru denumirea lor. Un asemenea caz este cel al sufixului *köz*, care a pătruns timpuriu în toponimia maghiară, localizând un teritoriu aflat între două hotare sau ape.¹⁶⁰ Cu ajutorul său Anonimus a descris unul dintre spațiile ocupate temporar de maghiari, de-a lungul peregrinărilor lor până în Câmpia Panoniei. Este vorba de celebrul toponim *Etelkoz*. Într-un mod similar s-au format oiconimele *Fizeegkuz*¹⁶¹, *Kereskuz* sau *Berkez*. În limba maghiară substantivul *berek* are înțelesul de pădurice sau dumbravă¹⁶² și, prin urmare, așezările care dețineau acest nume erau situate între păduri sau la liziera lor.

¹⁵⁵ <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=t&qsearch=&qdetail=11224>.

¹⁵⁶ ÁUO VII, 244.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Szász, *Magyar-Román*, 297.

¹⁵⁹ Pesty, *Krassó III*, 31, 321; Györffy, *Az Árpád-kori III*, 496.

¹⁶⁰ MÉK, 759.

¹⁶¹ Pesty, *Krassó III*, 190; Györffy, *Az Árpád-kori III*, 483.

¹⁶² Szász, *Magyar-Román*, 59.

Printre sufixele consemnate mai rar se numără *alj*, cu sensul de poală a unui munte/deal¹⁶³ sau bază. De obicei, toponimele care păstrează acest sufix sunt specifice aşezărilor formate în apropierea unor cetăţi, oraşe sau la marginea unor forme mai înalte de relief. Astfel, denumirea acestora este împrumutată noii localităţi, prin ataşarea sufixului *alj* sau a variantelor sale. În comitatul cărăşan toponimul care corespunde acestei descrieri este Gătaia. Despre apariţia sa s-au redactat câteva studii¹⁶⁴, însă explicaţiile oferite sunt neconcludente. După unele opinii, numele topic are la bază antroponimul maghiar *Gatal*, care a pătruns în limba română sub forma *Gătaia* şi pe care maghiarii l-au readoptat drept *Gátalja*.¹⁶⁵ Această explicaţie este confuză şi lipsită de logică. În primul rând, documentele medievale atestă toponimul într-o formă cristalizată, având ataşat sufixul *alj*: *Gataal*, *Gataal*. Prin urmare, antroponimul este *Gat* sau *Gad*, iar originea sa nu este unguescă. Pe de altă parte, există şi posibilitatea ca toponimul să se fi format în jurul cuvântului *gát*, cu sensul de stăvilă¹⁶⁶. Nu excludem nici premisa ca localitatea să se fi aflat la marginea unui dâmb sau deal, care avea un rol defensiv. Cel mai înalt deal din apropierea oraşului Gătaia este Şumig, unde este localizată cetatea *Mezősomlyó*.¹⁶⁷ În cazul denumirii formei de relief sunt avansate trei ipoteze. Astfel, se presupune că toponimul provine din limba slavă, de la termenul *šuma*/pădure. De asemenea, sunt aduse în discuţie originea aromână prin intermediul cuvântului *sumig* sau *sumigă*, cu înţelesul de vârf, precum şi cea maghiară în legătură cu termenul *somik*/cornet. Însă, posibilitatea ca toponimul să provină de la cetatea medievală este ignorată.¹⁶⁸ În contextul în care originea toponimului Şumig este maghiară, atunci denumirea sa a avut loc după anul 1000, astfel că numele său anterior s-a pierdut. Fără a deţine o dovadă concretă nu excludem ipoteza ca, în primul mileniu, dealul să fi fost numit *Gad*, mai ales că antroponimul era răspândit în zona bănaţeană. Anonimus atestă că numele Glad exista înainte de secolul al XI-lea, dar nu menţionează nimic despre originea sa. Despre antroponimul Glad s-a conturat prejudecata în istoriografia maghiară că a fost împrumutat din toponimie.¹⁶⁹ Procesul invers prin care antroponimele se formează din toponime considerăm că este o etapă ulterioară cristalizării numelor de locuri. Pe de altă parte, se poate susţine că oiconimul ar deriva din substantivul slav *grad*, fapt ce ar presupune că în acest loc a existat o cetate timpurie. Această

¹⁶³ Ibid., 12.

¹⁶⁴ Remus Creţan, Vasile Frăţilă, *Dicţionar geografico-istoric şi toponimic al judeţului Timiş* (Timişoara, 2007), 48.

¹⁶⁵ Ibid., 49.

¹⁶⁶ MÉK, 435.

¹⁶⁷ Engel Pál, *Magyarország világi Archontológiája 1301–1457*, vol. I (Budapest, 1996), Várnagyok és várbirtokosok, s.v. *Kissomlyó* (*Archontológiá*).

¹⁶⁸ Creţan, Frăţilă, *Dicţionar geografico-istoric*, 49.

¹⁶⁹ Kristó, *Ardealul timpuriu*, 49–50.

ipoteză implică datarea așezării din apropierea sa într-o perioadă anterioară secolului al XI-lea. Totuși, de ce cuvântul *Gad* nu s-a păstrat decât în denumirea *Gătaia*? A fost înlocuit cu *Somlyo* care a fost atribuit cetății și astfel a dispărut? Este cert că nu beneficiem de niciun izvor scris care să ateste că dealul Șumig a fost numit cândva *Gad* și nici dovezi arheologice care să ateste prezența unei cetăți timpurii. Cu excepția sa, nu există nicio formă de relief în jurul orașului Gătaia care să justifice formarea toponimului cu ajutorul sufixului *alj*. Prin urmare, singura ipoteză plauzibilă nu constă în identificarea unui antroponim, ci a substantivului *gát*. Chiar dacă nu există informații care să dovedească prezența unui stăvilor în apropierea așezării, unele mărturii sugerează indirect existența sa. Documentele atestă că de-a lungul acestei porțiuni a râului au existat multe mori de apă, care au făcut obiectul numeroaselor neînțelegeri între proprietarii lor. O asemenea pricină a apărut pe fondul devierii cursului natural al Bârzavei.¹⁷⁰

Aceeași construcție lingvistică justifică constituirea toponimul *Varalya*. În acest caz, sufixul *alj* a fost atașat substantivului *vár/cetate*¹⁷¹, identificată de literatura de specialitate cu antica Arcidava.¹⁷² Toponimul s-a păstrat în forma *Vărădia*, care este atestată începând cu anul 1390, atunci când aparținea cetății *Vârșeț*.¹⁷³ Spre deosebire de aceasta, *Varalya* este menționată mai repede cu aproape un deceniu și încadrată între pertinențele cetății *Ilidia*.¹⁷⁴ Totuși, concluzionăm că este vorba de același toponim, iar *Vărădia* este varianta sa românească.

Antonimul adjectivului *alj* este *fő*, cuvânt cu caracter omonim¹⁷⁵, însă ne rezumă doar la înțelesul său care corespunde ecuației de față, și anume: superior. Astfel, utilizarea sa în cadrul toponimiei reliefează poziția așezării în raport cu un anumit punct. Un asemenea exemplu este *Borzwafeu*, cetatea menționată începând cu anul 1370¹⁷⁶, care se afla pe valea superioară a Bârzavei. După constituirea districtului românesc omonim, administrația comitatului *Caraș* nu și-a mai manifestat atribuțiile în acest sector, în contextul prezenței dreptului românesc și în spiritul diplomei lui *Ladislau Postumul*.¹⁷⁷ După cum putem

¹⁷⁰ Pesty E., *Oklevelek Temesvármegye és Temesvár város történetéhez*, ed. Ortway Tivadar, *Temesvármegye és Temesvár város története*, vol. IV (Pozsony, 1896), 491–492; I. Borsa, N. C. Tóth, *Zsigmondkori oklevéltár*, vol. VIII, (Budapest, 2003), 221.

¹⁷¹ Szász, *Magyar-Román*, 59.

¹⁷² Györffy, *Az Árpád-kori III*, 470, nota 11.

¹⁷³ Pesty, *Krassó III*, 209: *Erdsomlio ...simulcum possessionibus et villis, Erdsomlio, Crassofew, Cherneuch, Jabolnok, Varadia et Vizwar*.

¹⁷⁴ Pesty, *Krassó III*, 158.

¹⁷⁵ MÉK, 413.

¹⁷⁶ Pesty, *Krassó III*, 97.

¹⁷⁷ Z. Iusztin, "Scaunele de judecată din comitatul Timiș", *Analele Banatului* (Serie Nouă), Arheologie–Istorie XXI (2013): 251–252.

constata, toponimul păstrează formula lingvistică cunoscută: hidronim Bârzava + sufix *fő*. Anterior însă, până în momentul construirii cetății menționate, domeniul a aparținut de fortificația *Krassofeu*¹⁷⁸, al cărui nume consemnează aceleași caracteristici etimologice.

O altă categorie de sufixe sunt cele care denumesc formele de relief și flora. În rândul acestora se evidențiază *mező/câmpie*, prezent îndeosebi în cadrul toponimiei din zona de șes. Unor asemenea caracteristici corespunde așezarea *Woyamezeze*, localizată în apropiere de *Woya*, care la rândul său se afla lângă cetatea Vârșeș.¹⁷⁹ Sinonimul lui *mező* este *puszta*, cuvânt care a intrat în vocabularul românesc, denumind câmpia netedă cu vegetație joasă sau pajiștea¹⁸⁰. În general, acesta era uzitat pentru denumirea unor sesii iobăgești nelucrate sau a unor așezări dispărute.

În calitate de toponim sau sufix, cuvântul *sziget* care conservă înțelesul de pământ înconjurat de ape sau insulă¹⁸¹ este prezent în cadrul toponimiei cărășene. Însă aportul său în ceea ce privește constituirea numelor de locuri este mai redus, deoarece caracterizează așezările aflate în zone delimitate de ape. Teritoriul de câmpie în care s-au dezvoltat mlaștini sau acumulări de ape a lăsat și el, la rândul său, urme în toponimia bănățeană. Cuvântul *tó/lac* se regăsește în graiurile românești din Ardeal, Crișana sau Maramureș sub forma tău.¹⁸² În componența toponimelor maghiare acesta a pătruns în calitate de sufix. Ca exemplu este prezentat numele de loc *Chortow*, format din asocierea substantivelor *csorda/cireadă* și *tó*. Într-o interpretare simplă acesta putea fi un lac al cirezilor sau baltă frecventată de animale. Similar este cazul localității *Füzesstó*, menționată de documente începând cu secolul al XIV-lea sub forma *Fizestou* sau *Filestow*.¹⁸³ Puțin mai târziu aceleași izvoare istorice consemnează numele de loc *Kengyelthow*¹⁸⁴, care reflectă aceeași construcție lingvistică.

Concluzii

Identificarea etimologiei toponimelor de pe un anumit teritoriu rămâne o etapă a unei cercetări mai amănunțite care-și are ca scop clarificarea relației dintre numele de locuri și etnia sau identitatea populațiilor cu care au intrat în contact. În studiul de față un asemenea deziderat nu ar fi fost posibil de abordat, deoarece ar fi lărgit și mai mult dimensiunile cercetării. Totuși, analizele

¹⁷⁸ *Archontológiá, Várnagyok és várbirtosok, s.v. Borzafő*.

¹⁷⁹ Milleker, *Délmagyarország*, 137.

¹⁸⁰ DEX, 901.

¹⁸¹ Szász, *Magyar-Román*, 621.

¹⁸² DEX, 1109.

¹⁸³ Pesty, *Krassó III*, 190; Györffy, *Az Árpád-kori III*, 483.

¹⁸⁴ Pesty, *Krassó II/1*, 268.

incipiente susțin ipoteza potrivit căreia în Evul Mediu caracteristicile mediului înconjurător au avut o înrâurire asupra mării majorității a toponimelor. De asemenea, flora și fauna, precum și activitățile specifice economiei feudale și-au adus aportul la denominația așezărilor. În ceea ce privește toponimele maghiare, observăm o anumită tipologie alcătuită din trei categorii prin intermediul cărora pot fi clasificate numele de locuri. Astfel, sunt toponimele formate din cuvintele din fondul maghiar de bază, din termeni de origine fino-ugrică. Urmează apoi cele constituite din cuvinte slave¹⁸⁵, încetățenite de curând în vocabularul maghiar, și numele de locuri formate din antroponime de diferite etimologii și sufixe maghiare.

Tabel. Toponime maghiare în comitatul Caraș

Nr.	Grafia documentară	Alte variante	Prima atestare	Referințe
1	Agiagos	Agyagos (1471, 1506)	1355	DI 91474.
2	Alchy	Achy (1550)	1421	<i>Krassó</i> III, 296.
3	Almas		1370	<i>Krassó</i> III, 98.
4	Arusnuk	Horosnok (1378)	1348	<i>Krassó</i> III, 37.
5	Bachtiuesse	Bach Tiuisse (1363) Bastuisse (1411)	1363	<i>Krassó</i> III, 50.
6	Baiola	Bayla (1362)	1355	<i>Krassó</i> III, 29.
7	Balad		1385	<i>Krassó</i> III, 163.
8	Bedrefalva		1344	<i>Krassó</i> II/1, 34.
9	Belenus	Beninys (1351)	1349	DI 51520.
10	Obelzek	Nagbelzeg (1421) Belzeg (1427)	1375	<i>Krassó</i> III, 127.
11	Bench	Bencsefalva (1419)	1401	<i>Krassó</i> II/1, 37.
12	Benkefolua	Benkefalwa (1418)	1348	DI 91397.
13	Berkez	Perkez (1405)	1353	DI 91446.
14	Bodugazunfolwa	Bodugazunfolua (1344)	1330	DI 91246.
15	Borzawafeu	Borzafew (1400, 1418, 1421) Borzafw (1457)	1370	<i>Krassó</i> III, 97.
16	Bozyas		1370	<i>Krassó</i> III, 97.
17	Brancfolua		1343	<i>A Szörény</i> , 51.
18	Budurfalva	Bodurfolwa (1323) Perdouoy (1323) Perduey (1347)	1321	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 492.
19	Bykesd		1343	<i>A Szörény</i> , 51.
20	Chatar	Chytharowcz (1471)	1348	DI 91397

¹⁸⁵ Petrovici, *Studii de dialectologie*, 292.

Nr.	Grafia documentară	Alte variante	Prima atestare	Referințe
21	Chazarteteu	Chazarthethe (1421)	1370	<i>Krassó III</i> , 98.
22	Chech	Chechteleke (1389)	1323	Györffy, <i>Az Árpád-kori III</i> , 480.
23	Chiglobanya		1437	<i>Krassó III</i> , 364.
24	Chobay	Choba (1418)	1416	<i>Krassó III</i> , 282.
25	Chokal		1414	<i>Krassó III</i> , 279.
26	Chortow	Churta (1362) Chorta (1367)	1355	<i>Krassó III</i> , 30.
27	Chremaspatakfo		1358	<i>Krassó III</i> , 39.
28	Deakolch	(Dyakowch (1358)	1347	<i>Krassó III</i> , 23.
29	Dench	Dend (1333), Kundench (1370)	1322	Dl 79409.
30	Draguzlofalua		1427	<i>Krassó III</i> , 318.
31	Dubrulfalva		1428	<i>Krassó III</i> , 97.
32	Egrus	Egres (1323)	1319	Györffy, <i>Az Árpád-kori III</i> , 481.
33	Elyad	Yliad (1248) Elyed (1359)	1223	ÁUO I, 190.
34	Erdesumulua	Svmlu (1255), Sumlow (1277), Simulu (1303), Ersumplyo (1339)	1227	Fejér, III/2, 100.
35	Erosmegh		1471	<i>Krassó III</i> , 428.
36	Fark	Farkad (1362)	1350	Dl 91421.
37	Feiereghaz	Feyereghaz (1370)	1355	<i>Krassó III</i> , 30.
38	Fekanch		1430/ 1437	<i>Krassó II/1</i> , 164.
39	Feleghaz		1371	<i>Krassó III</i> , 103.
40	Feyvtelec	Fythelec	1362	<i>Krassó III</i> , 48.
41	Fizeegkuz	Fizegkuz (1329)	1328	Györffy, <i>Az Árpád-kori III</i> , 482.
42	Fizestou	Fylestow (1389)	1323	Györffy, <i>Az Árpád-kori III</i> , 483.
43	Fok	Fely	1406	<i>Krassó III</i> , 259.
44	Foktalan		1374	<i>Krassó III</i> , 125.
45	Fugyas	Fegyas	1406	<i>Krassó III</i> , 259.
46	Galanfalwa		1471	<i>Krassó III</i> , 428.
47	Galmar	Gialmar (1400)	1323	<i>Krassó III</i> , 8.
48	Ganow	Ganou (1350) Gyano (1473)	1272	Györffy, <i>Az Árpád-kori III</i> , 484.

Nr.	Grafia documentară	Alte variante	Prima atestare	Referințe
49	Gatal	Gathaly (1400)	1343	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 483.
50	Gegeuch		1358	<i>Krassó</i> III, 40.
51	Gegusfolua		1350	DI 91421.
52	Gergelfalva		1389	<i>Krassó</i> II/1, 184.
53	Gerthanus	Gurtianus (1380)	1328	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 484.
54	Gyopa		1421	<i>Krassó</i> III, 296.
55	Gyreug	Gyreud (1354), Gywrwgh (1424)	1285	<i>Krassó</i> III, 4.
56	Halmagkenezhaza		1389	<i>Krassó</i> II/1, 204.
57	Herczek		1370	<i>Krassó</i> III, 98.
58	Hom	Hom (1370) Haam (1389)	1344	<i>Krassó</i> III, 14.
59	Hord		1358	<i>Krassó</i> III, 37.
60	Howalfalwa		1471	<i>Krassó</i> III, 428.
61	Igricy	Igrechy (1427)	1355	DI 91474.
62	Igan	Hygan	1346	<i>Krassó</i> III, 23.
63	Jank		1335	<i>Krassó</i> III, 10.
64	Jenew		1370	<i>Krassó</i> III, 96.
65	Kakarek	Kakareth (1367)	1367	<i>Krassó</i> III, 79.
66	Kalanteluk		1247	ÁUO VII, 220.
67	Kengyelthow		1418	Csánki, <i>Magyarország</i> II, Krassóvármegye s.v. Helységei: <i>Kengyeltó</i> .
68	Kere	Kure (1437)	1435	<i>Krassó</i> III, 349.
69	Kerepche		1421	<i>Krassó</i> III, 296.
70	Kereskuz	Kereskuz (1410, 1426) Kereskez (1430, 1452)	1390	<i>Krassó</i> III, 209.
71	Kerestafalua	Kerezthyenfalua (1421)	1404	<i>Krassó</i> III, 244.
72	Kereszeg		1277	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 486.
73	Kereztes	Kereztus (1369)	1323	<i>Krassó</i> III, 8.
74	Kisteluk		1370	<i>Krassó</i> III, 99.
75	Kiuztus	Kustus	1383	<i>Krassó</i> III, 161
76	Korulos	Korulus (1331)	1323	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 486.
77	Kozmafalva		1471	<i>Krassó</i> III, 428.
78	Kragolfalwa		1436	<i>Krassó</i> III, 353.
79	Kragunfalua		1370	<i>Krassó</i> III, 98.

Nr.	Grafia documentară	Alte variante	Prima atestare	Referințe
80	Karso	Karosu (1333) Karasofw (1335), Crassou (1358)	1323	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 489.
81	Kuesd	Kuuest (1364) Chevesdi	1331	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 487.
82	Kuespataka		1358	<i>Krassó</i> III, 33.
83	Kulusfuk		1329	<i>Krassó</i> III, 201.
84	Kunfalu	Kethkunfalu (1367) Arkykunfalu (1389)	1323	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 490.
85	Kuruswlgh	Korusveg	1378	<i>Krassó</i> III, 153.
86	Kusaak	Kuzik (1383)	1349	DI 91404.
87	Kuzegh	Kwzegh (1421)	1370	<i>Krassó</i> III, 97.
88	Kwespataka		1361	<i>Krassó</i> III, 44.
89	Kygyos		1370	<i>Krassó</i> III, 97.
90	Kyls		1421	<i>Krassó</i> III, 296.
91	Kyuys	Kyuis, Kiwys (1427)	1349	DI 91409.
92	Lazlauhaza		1323	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 490.
93	Lemnichfalua		1388	<i>Krassó</i> III, 177.
94	Lethkas	Lechkas (1428)	1421	<i>Krassó</i> III, 296.
95	Matheteleke		1312	DI 91549
96	Maycho	Maancho	1418	<i>Krassó</i> III, 285.
97	Mausfolua	Mayusfalva, Mayanfalua (1389) Maiusfalua (1418)	1333	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 490.
98	Matyaz		1370	<i>Krassó</i> III, 97.
99	Mezeusumlusiensis	Mezeusumlow, Mezew Sumulo, Mezeusumlio	1152	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 493.
100	Mirsatelleke	Myrsinch (1421)	1355	DI 91474.
101	Mochyas		1390	<i>Krassó</i> III, 209.
102	Monyoros		1418	<i>Krassó</i> III, 288.
103	Mykch		1436	<i>Krassó</i> III, 354.
104	Mykula		1346	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 491.
105	Neek	Nyeg (1370), Nyek (1405)	1351	DI 93922.
106	Nenchtelek		1421	<i>Krassó</i> III, 296.
107	Neogochfalua		1421	<i>Krassó</i> III, 296.
108	Nevegteluk		1343	<i>Krassó</i> III, 13.
109	Olfow	Olfalu	1272	DI 94043.
110	Orozy		1312	DI 91549.

Nr.	Grafia documentară	Alte variante	Prima atestare	Referințe
111	Ozunlaka	Azonlaka (1389)	1323	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 478.
112	Ozywag	Ozioag (1364), Ozyagh, Azyagh (1437)	1323	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 478.
113	Paraz	Porazfalua (1405)	1333	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 491.
114	Partas		1401	<i>Krassó</i> III, 240.
115	Pathaky		1367	<i>Krassó</i> III, 79.
116	Paznad		1400	<i>Krassó</i> III, 236.
117	Peseri	Pezeri (1400)	1396	<i>Krassó</i> III, 233.
118	Petherfolua		1349	DI 91408.
119	Prekolfalva	Prekoch (1421) Prekocz (1427)	1389	<i>Krassó</i> III, 189.
120	Pribifyamyclosfaua		1389	<i>Krassó</i> III, 190.
121	Radafalua		1389	<i>Krassó</i> III, 190.
122	Radomelfalva	Radamerfalva (1427)	1421	<i>Krassó</i> III, 296.
123	Raroszykgeth	Rarozygeth (1427)	1421	<i>Krassó</i> III, 296.
124	Saar		1364	<i>Krassó</i> III, 59.
125	Sag		1362	<i>Krassó</i> III, 48.
126	Sandorpathaka		1436	<i>Krassó</i> III, 353.
127	Sarud	Sarwd (1410)	1400	<i>Krassó</i> III, 238.
128	Sesaagh		1427	<i>Krassó</i> III, 318.
129	Scederyes		1390	<i>Krassó</i> III, 197
130	Soma	Sama	1370	<i>Krassó</i> III, 97.
131	Steepkfolua		1343	<i>A Szörény</i> , 51.
132	Strezfalva		1421	<i>Krassó</i> III, 296.
133	Stryzfalva		1421	<i>Krassó</i> III, 296.
134	Syreug		1285	<i>Krassó</i> III, 4.
135	Talyanfalwa		1370	<i>Krassó</i> III, 98.
136	Terkeu	Harumturku	1346	DI 91368.
137	Ters		1370	<i>Krassó</i> III, 97.
138	Teremfeu		1370	<i>Krassó</i> III, 97.
139	Teryen	Termen (1363), Ternyan hodaja Ternyanpuszta	1364	<i>Krassó</i> III, 64.
140	Teyed	1370	1364	<i>Krassó</i> III, 66.
141	Thamay		1401	<i>Krassó</i> III, 240.
142	Thywko		1464	Csánki, <i>Magyarország</i> II, Krassóvármegye s.v. Helységei: <i>Tyukó</i> .

Nr.	Grafia documentară	Alte variante	Prima atestare	Referințe
143	Tudortelky		1346	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 496.
144	Tyvysed	Tyuissed, Tyuesad (1371)	1272	Dl 94043.
145	Varalya		1382	<i>Krassó</i> III, 158.
146	Vasahel	Vasarhel (1427)	1421	<i>Krassó</i> III, 296.
147	Veteulnuk	Wetelnuk (1349)	1339	Dl 91549.
148	Warofolua			
149	Wath	Waad (1427)	1421	<i>Krassó</i> III, 296.
150	Week	Wegh (1471)	1350	Dl 91421.
151	Wodad	Vodad (1370) Wadach	1333	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 497.
152	Worosd	Vorosd, Worod (1331)	1323	<i>Krassó</i> III, 8.
153	Woyamezey	Wayanmezey (1400)	1331	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 498.
154	Wyssald		1488	<i>Krassó</i> III, 462.
155	Zagatag	Zakadag (1370)	1364	<i>Krassó</i> III, 63.
156	Zalokfalua		1421	<i>Krassó</i> III, 296.
157	Zarrasd		1370	Dl 94043.
158	Zaruastelek	Sarvastelech (1404)	1382	<i>Krassó</i> III, 159.
159	Zaydrughaza	Zaydruhaza	1323	Györffy, <i>Az Árpád-kori</i> III, 498.
160	Zcepteleky		1370	<i>Krassó</i> III, 97.
161	Zekas	Zekaspotak, Zekuswelgh, Zekusbanya (1358)	1342	<i>Krassó</i> III, 35.
162	Zeploc		1285	<i>Krassó</i> III, 4.
163	Zeredahel	Zerdahel (1355)	1330	Dl 91469.
164	Zewles	Seuleus, Sceulus (1346)	1341	<i>Krassó</i> III, 16.
165	Zewnyes	Zewues	1471	<i>Krassó</i> III, 428.
166	Zinkad		1367	<i>Krassó</i> III, 76.
167	Ztankfolua		1378	<i>Krassó</i> III, 134.
168	Zombathel		1353	Dl 91464.
169	Zuhor		1370	<i>Krassó</i> III, 97.
170	Zurduk	Zwurdok (1436)	1324	Dl 70621.
171	Zygeth	Zigeth (1406)	1401	<i>Krassó</i> III, 240.

THE MAGYAR TOPONYMY IN THE COUNTY OF CARAŞ
(THE 13TH-15TH CENTURIES)

Abstract

There is another historical source besides the archaeological testimonies that brings direct data or keeps certain features of the human societies of the old times. We speak about toponymy that needs a critical analysis as any source needs in order to be a credible one. Such reasons are called by the oral perpetuation of the sites names, a process able to distort their original form. Etymology is difficult to be established, the written sources certifying real stages of toponyms metamorphosing.

On the other part there are certain processes that lead to some toponyms loss or to their initial location changing. The reasons consist in the simple fact of some settlements disappearance in time while others may change their geographic situation. The different human groups' mobility is another element to change the toponyms identity, together with their re-naming according to the groups' own culture. To separate all these processes and toponyms establishing we need to refer to documents. Written information is necessary to discover through toponyms certain features of the communities that used or created them.